

عملکرد سازمانهای غیر دولتی در امور انسان دوستانه: مطالعه موردی بحران سوریه

دکتر حسین شریفی طرازکوهی^۱ / محمدحسین نشاسته سازان^۲

پرتال جامع علوم انسانی

^۱. دانشیار حقوق بین الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات hsharifit@yahoo.com

^۲. دانش آموخته کارشناسی ارشد دیپلماسی و سازمانهای بین المللی Sir.diplomacy@gmail.com

تاریخ تصویب: ۱۳۹۷/۲/۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱/۱۷

چکیده

سمن‌ها در عصر جدید نقشی بی‌بدیل در عرصه بین‌الملل را به عهده گرفته‌اند، به گونه‌ای که بخش مهمی از عملیات را به جای دولت‌هایی انجام می‌دهند که سالیان متمادی بازیگران اصلی و شاید تنها بازیگران عرصه روابط بین‌الملل محسوب می‌شدند. بحران سوریه یکی از این عرصه‌ها است و در نتیجه نقش سمن‌ها برای تأثیرگذاری برجسته می‌گردد. این مقاله در پی تبیین سمن‌ها در بحران سوریه است. از این حیث فرایند اعمال سمن‌ها در سه مرحله کلی پیش از اقدام (مذاکره)، مرحله اقدام (در زمان منازعه) و مرحله پس از منازعه در بحران انسانی سوریه واکاوی شده است. نقش آفرینی در بحرانی که گرچه از منظر مؤلفه‌های مورد تاکید در نظریه سازه‌انگاری، جای تامل فراوان داشت، اما زود هنگام از وصف داخلی خارج و به سطح بین‌المللی رهنمون شد. روندی که لاجرم بر نقش و کارکرد نهادهای مورد بحث تاثیر زیادی بر جای گذاشته و به عبارتی حتی کارآمدی آنها را زیر سؤال برده است. همچنین در این بحران برخی از سمن‌ها به عنوان پوشش جریان‌های تروریستی مورد استفاده قرار گرفتند.

▪ واژگان کلیدی

سمن، بحران سوریه، گروه‌های تروریستی، سازه‌انگاری، سازمان‌های غیردولتی، امور انسان‌دوستانه.

مقدمه

دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها متضمن تعریف سه کلیدواژه‌ای است که در آن وجود دارد. حقوق بین‌الملل بشردوستانه، مجموعه مقررات و قواعد بین‌المللی است که حقوق حمایت از افراد اعم از نظامی یا غیرنظامی و اموال غیرنظامی و حقوق طرف‌های متخاصم در مخاصمات مسلحانه، اعم از بین‌المللی یا غیر بین‌المللی را تعیین می‌نماید. هدف حقوق بشردوستانه، محدود کردن آسیب‌های ناشی از درگیری‌های مسلحانه و ممنوع کردن استفاده از برخی وسایل و شیوه‌های نبرد در مخاصمات مسلحانه است. دیپلماسی در یک تعریف سنتی تامین منافع از طرق صلح‌آمیز است. دیپلماسی بشردوستانه از سه منظر قابل بررسی است: اولین نگاه معتقد است در دیپلماسی بشردوستانه فعالان حقوق بشردوستانه، کارهای بشردوستانه را دنبال می‌کنند و دیپلمات‌ها دیپلماسی را انجام می‌دهند؛ این نگاه کمی متناقض با هدف به نظر می‌رسد و نگاه سیاسی بر آن سایه انداخته است. نگاه دوم می‌گوید دیپلماسی بشردوستانه اقداماتی است که فعالان و مسئولین این حوزه در صحنه برای تحقق هنجارهای بشردوستانه انجام می‌دهند. نگاه سوم که نگاه میانه دو رویکرد بالاست معتقد است دیپلماسی بشردوستانه اگرچه همواره در خطر سیاسی شدن قرار دارد ولی مذاکرات دیپلماتیک برای دستیابی به اهداف بشردوستانه ضروری است (Minear and Smith, 2007: 38). واژه سمن¹، تاریخی طولانی ندارد و شکل‌گیری و مشروعیت آن به طور جدی به عنوان بازیگر عرصه بین‌المللی به پس از تشکیل سازمان ملل متحد بازمی‌گردد. ماده ۷۱ منشور سازمان ملل متحد صریحا به نقش سمن‌ها تصریح می‌کند: «شورای اقتصادی اجتماعی می‌تواند سازوکار مناسب را برای مشورت با سمن‌ها در حوزه مسایلی

¹ NGO: Non-Governmental Organizations

که در صلاحیت آن‌ها است ایجاد نماید. سازمان‌های بین‌المللی هر جا که مقتضی است و سازمان‌های ملی پس از مشورت با اعضای ملل متحد می‌توانند چنین سازوکارهایی را ایجاد نمایند». همکاری میان افرادی که همفکر هستند جامعه مدنی را تشکیل می‌دهد، مشخصه جنبش‌های جامعه مدنی یا به عبارت دیگر بخش سوم داوطلبانه بودن آن است و شامل افرادی می‌شود که ایده‌ها، دغدغه‌ها، خواسته‌ها، اهداف و دلایل مشترکی دارند. «افراد یا گروه‌ها یا جامعه مدنی منافع خود را دنبال می‌کنند و این نیروها نقش مهمی در شکل دادن به جهت‌گیری جامعه دارند. زمانی که گروه‌های جامعه مدنی گرد هم می‌آیند و روابط سازمان یافته تشکیل می‌دهند هویتی پا به عرصه می‌گذارد که به آن سمن می‌گویند» (Yaziji & Doh, 2009: 3). سازمان ملل متحد، سمن را این‌گونه تعریف می‌کند: هر گروه غیرانتفاعی، گروه شهروندی داوطلبانه که در سطح محلی، ملی یا بین‌المللی تشکل یافته است. این تشکل‌ها وظیفه محور هستند و توسط مردم با منافع مشترک پیش برده می‌شوند، سمن‌ها خدمات متنوع و اقدامات بشردوستانه را انجام می‌دهند، نگرانی‌های شهروندان را نزد دولت‌ها می‌برند، سیاست‌ها را رصد می‌کنند و مشارکت سیاسی را در سطح اجتماع ترویج می‌دهند. آن‌ها تحلیل‌ها و تخصص را فراهم آورده، و ناظر بر تعهدات بین‌المللی هستند، برخی حول موضوعات خاصی مانند حقوق بشر، محیط‌زیست یا سلامت سامان می‌یابند» (Report of the Secretary General, United Nations, 1998). در بین صاحب‌نظران اختلافات بر سر تعریف سمن‌ها بنیادین نیست بلکه بیشتر روی جزییات و شمول آن اختلاف دارند، یکی از تعاریف ساده که در عین حال جامعیت قابل قبولی دارد تعریف «تیگن»^۱ از سمن‌ها است. او معتقد است سمن‌ها عبارت هستند از: سازمان‌های خصوصی، غیرانتفاعی که هدفشان خدمت به منافع خاص اجتماعی، با تمرکز بر حمایت و تلاش‌های عملیاتی حول اهداف اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. اهدافی شامل برابری، تحصیل، سلامت، حفاظت از محیط زیست و حقوق بشر (Teegen and Vachani, 2004: 466).

^۱ Teegen

«دیپلماسی سمن‌ها به معنای تلاش سمن‌ها یا ائتلافی از آن‌ها است که به دنبال متقاعد کردن یک حکومت یا نهاد برای انجام عمل خاصی هستند. این می‌تواند شامل تغییر لحن قطعنامه‌های ملل متحد باشد یا متقاعد کردن بازیگران مسلح غیردولتی جهت اجازه به سمن‌ها برای کمک‌رسانی و فراهم کردن کمک‌های پزشکی، و یا شاید هم تغییر کنوانسیون‌های بین‌المللی» (Roeder, Simard, 2013: 1). بر مبنای تعاریفی که ذکر آن رفت دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها عبارت است از مجموعه اقداماتی که فعالان و سمن‌های فعال در عرصه حقوق بشردوستانه اعم از گزارش‌نویسی، ائتلاف‌سازی با دیگر سمن‌ها، حضور در نهادهای بین‌المللی و مذاکرات دوجانبه رسمی و غیررسمی انجام می‌دهند که هنجارهای بشردوستانه با کمترین شائبه آلودگی به منافع سیاسی متناقض دولت‌ها در منطقه بحران اجرایی شوند. دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها در دوران جنگ و منازعات معنا پیدا می‌کند. با توجه به تعریف سمن نقش سمن‌ها و دیپلماسی آن‌ها در بحران‌های اجتماعی و جنگ‌ها می‌تواند برجسته گردد و معیارهای حقوق بشری را برقرار سازند یا حداقل آگاهی عمومی را درباره نقض حقوق بشر افزایش دهند. هر منازعه‌ای از جمله بحران سوریه را می‌توان به سه دوره کلی تقسیم کرد: اول دوره پیش از بحران که در آن سمن‌ها وظایف اصلاحات، تحقیق، آگاهی‌رسانی را برعهده دارند، در حین منازعه ایجاد تفاهم، تاکید بر مشترکات، و استفاده از سازوکارهای بین‌المللی برای حل و فصل اختلافات. در انتها وظایف سمن‌ها پس از منازعه است که خود می‌تواند به دو دوره زمانی تقسیم شود؛ اول دوره کوتاه مدت که متصل به اصل منازعه است سمن‌ها به مدیریت بحران، مرمت و بازسازی می‌پردازند. سپس، برنامه بلندمدت است که شامل تغییر زمینه‌ها، گرایش‌ها، هویت‌های تنش‌زا و خشونت‌طلبانه می‌شود. بحران سوریه مجموعه منازعات داخلی است که از مارس ۲۰۱۱ تا کنون ادامه دارد. از یک طرف در پی بهار عربی، ارتش آزاد سوریه به عنوان بخشی از ارتش سوریه جدا شد و در کنار جبهه النصره که شاخه‌ای از القاعده سوریه بود به دنبال در دست گرفتن حکومت بودند. در طرف دیگر ایران، روسیه، نیروهای شبه نظامی عراقی،

افغانستانی و لبنانی به نفع حکومت قانونی سوریه وارد عمل شدند. به نقل از سی‌ان‌ان: تعداد قربانیان تا سال ۲۰۱۵، ۲۲۰ هزار نفر بر اساس آمار سازمان ملل متحد، و ۳۱۰ هزار نفر طبق آمار دیده‌بان حقوق بشر است و حدود هفت میلیون و ششصد هزار نفر بی‌خانمان گشته‌اند. در دسامبر ۲۰۱۶ ۱۳،۵ میلیون مردم سوریه که نیمی از جمعیت آن را تشکیل می‌دهند نیازمند کمک‌های بشردوستانه بودند، ۶ میلیون نفر از این جمعیت شامل کودکان بودند. تخمین زده می‌شود ۶،۳ میلیون از مردم در داخل سوریه بی‌خانمان گشته‌اند (Humud, Blanchard and Nikitin, 2017). این آمارها نشان‌دهنده وضعیت وخیم حقوق بشردوستانه در سوریه است، مخصوصاً اینکه گروه‌های سلفی اسلام‌گرا برای ایجاد رعب و وحشت به اعدام‌های خشن، سر بریدن، و قطعه قطعه کردن روی آورده‌اند. حتی برخی اخبار حاکی از استفاده این گروه‌ها از سلاح‌های شیمیایی است که همه و همه وضعیت وخیم حقوق بشری و بشردوستانه را نشان می‌دهد. باتوجه به اینکه دولت‌ها در این بحران خود ذینفع هستند، کارکرد نهادهای بین‌المللی سخت می‌شود. به همین دلیل نقش سمن‌ها در حمایت از حقوق بشردوستانه می‌تواند تعیین کننده باشد. این مقاله در پی تبیین مدلی برای دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها است و تاثیر آن را در دو بعد بررسی می‌کند، شرکت در مذاکرات بین‌المللی و دوم تاثیر بر رفتار دیگر بازیگران چون دولت‌ها (Betsill and Correl, 2008: 30)؛ سپس آن را بر بحران سوریه تطبیق می‌دهیم.

چارچوب مفهومی: سازه‌انگاری

رویکرد و نگاه هستی‌شناسانه متفاوت به سمن‌ها می‌تواند کارکردهای آن‌ها را متمایز نماید. از جمله نحله‌های اصلی در روابط بین‌الملل واقع‌گرایان، لیبرال‌ها و سازه‌انگاران هستند. واقع‌گرایان نقش قدرت را در سیاست بین‌الملل برجسته می‌کنند و اصالت را به دولت‌ها می‌دهند، بسیاری از آن‌ها سمن‌ها را نادیده می‌گیرند یا بازیگرانی تبعی دانسته یا دست‌نشانده دولت‌ها می‌دانند، لیبرال‌ها بر تاثیر و توسعه نهادهای بین‌المللی تاکید دارند و

سازمانگاران بر تمیز و تبیین تغییر اساسی در بازیگران یا رویه‌های سیاست جهانی تاکید می‌کنند (Demars & Dijkzeul, 2015: 6). به نظر می‌رسد نظریات واقع‌گرا و لیبرال نقش بازیگرانی چون سمن‌ها را جدی نمی‌گیرند. به همین دلیل به سراغ سازمانگاری می‌رویم. اسنایدر^۱ سازمانگاری نوین را حاصل تزویج آرمانگرایی و مارکسیسم می‌داند و آن را احیای آرمان‌گرایی پیش از جنگ دوم جهانی قلمداد می‌کند (Snyder, 2009). در رویکرد سازمانگاران در باب سمن‌ها دو جریان وجود دارد: یک گروه کثرت‌گرایان هستند که نگاهشان از پایین به بالاست، آن‌ها معتقد هستند که سمن‌ها یک عنصر سازمان‌یافته از جوامع مدنی فراملی هستند که مستقل از دولت‌ها عمل می‌کنند. این گروه اندیشمندان بر نزاع سیاسی بین جامعه و دولت تاکید می‌کنند (Florini, 2000). در مقابل تکثرگرایان، جهان‌گرایان سازمانگار وجود دارند که این گروه برخلاف گروه اول نگاهی از بالا به پایین دارند. گرچه هر دو گروه بر نقش ایده‌ها، هنجارها و گفت‌وگوها بر شکل دادن حقیقت تاکید دارند ولی این گروه معتقدند که «سمن‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، دولت‌ها را جامعه‌پذیر می‌کنند تا از هنجارهای جهانی تبعیت نمایند.» (Finnemore, 1996: 122). هر دو این رویکردها به دلیل اینکه سمن‌ها را به عنوان بازیگران تاثیرگذار به رسمیت می‌شناسند مناسب اهداف ماست. از نظریه پردازان سازمانگاری غیردولتی را به رسمیت می‌شناسد کک^۲ و سیکینک^۳ هستند. بازیگران غیر دولتی آن‌گونه که در کتاب «فعالان و رای‌مرزها» آمده است وسیله‌ای برای کسب اهداف در سطح بین‌الملل هستند. «در سیاست بین‌الملل در پایان قرن بیستم، در کنار دولت‌ها بسیاری از بازیگران غیردولتی دیگر که با هم کار می‌کنند، سازمان‌های بین‌المللی را نیز شامل می‌شود. این کنشگرها به شکل شبکه‌های سازمان‌یافته در می‌آیند و این شبکه‌های فراملی به نحوی فزاینده نقش و تاثیر خود در سیاست‌های بین‌المللی را نشان می‌دهند» (Keck & Sikkink, 1998: 10). متخصصان و فعالانی که حول اهداف مشترک تلاش می‌کنند بر سیاست‌ها تاثیر بگذارند و بر

¹ Snyder

² Keck

³ Sikkink

اساس ارزش‌ها و هنجارهایشان قابل شناسایی و تمیز باشند شبکه‌های حمایت فراملی را تشکیل می‌دهند. بسیاری از بازیگران در تعریف «شبکه‌های حمایت فراملی» قرار می‌گیرند مانند سازمان‌های غیردولتی، جنبش‌های اجتماعی محلی، گروه‌های تحقیقاتی غیردولتی، بنیادها، افراد، اتحادیه‌های تجاری، بخش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی سازمان‌های بین‌الدول و بخش‌های اجرایی و وابسته به مجلس قانون‌گذاری دولت‌ها و همچنین رسانه (Einbinder, 2013: 22). در ادامه مارگارت کک و کاترین سیکینک معتقد هستند: سمن‌های موثر در عرصه سیاست لازم است توسط نظریه‌پردازان تعمیم یابند و حول آن نظریه‌پردازی شود و توسط فعالان این حوزه مدل سازمان‌یافته‌ای ایجاد گردد (Demars & Dijkzeul, 2015: 18). بر مبنای این شاخه نظری از نحله سازه‌انگاری به بررسی دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها در عرصه بین‌المللی به عنوان بازیگران مستقل خواهیم پرداخت.

دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها

دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها در عرصه بین‌المللی و در منازعات را می‌توان به سه دوره کلی تقسیم کرد: پیش از اقدام که شامل پیش‌مذاکره می‌شود، دوره دوم اقدام و عملیات است که خود به چهار بخش تقسیم می‌شود. اول مذاکره؛ دوم ائتلاف و همکاری با دیگر سمن‌ها؛ سوم نقش سمن‌ها در صلح‌سازی و چهارم رسانه. در نهایت، دوره سوم دوره پس از اقدام و فروکش کردن منازعه در منطقه است.

۱. دوره پیش از اقدام (پیش‌مذاکره)

اصولا در پیش‌مذاکره چهار اقدام عمده قرار است که اتخاذ گردد. اول بررسی وضعیت پیش‌آمده. در این مرحله سمن‌های تخصصی آن حوزه پا به میدان می‌گذارند و شرایط را بررسی می‌کنند. دوم بیان ایده، سوم بررسی و پرورش ایده در کارگروه‌ها و چهارم انتخاب روش اعمال مناسب آن ایده‌ها است. در این مرحله اصولا روش لابی

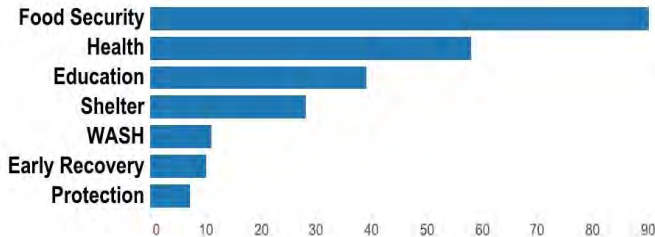
کردن در سازمان‌های بین‌المللی، مذاکره مستقیم با مقامات درگیر و عموماً دیپلماسی مسیر دو و دیپلماسی عمومی مدنظر سمن‌ها قرار می‌گیرد. پس از بررسی واقعه و منازعه، بیان ایده از اهمیت خاصی برخوردار است چراکه معمولاً سمن‌ها به تنهایی توان تاثیرگذاری کمی دارند. در نتیجه، شبکه‌ها و ائتلاف‌های آن‌هاست که تاثیرگذار خواهد بود. مخصوصاً اینکه یک منازعه ابعاد مختلفی دارد که نیازمند تخصص‌های متفاوتی است؛ این تخصص‌های متفاوت در سمن‌های مختلف نیاز به همکاری را برجسته می‌نمایند. سپس کارگروه‌هایی با هدف بررسی این ایده تشکیل می‌گردند تا بهترین روش‌ها و همچنین مشکلات پیش رو را بررسی کنند. نه سوال مهم در کارگروه‌های تخصصی باید پاسخ داده شود که عبارت هستند از: اول اینکه هدف مذاکرات چیست؟ دوم ایده مطروحه به چه سمن‌هایی مرتبط است، سوم آیا دنیا برای بیان این ایده آماده است؟ چهارم اینکه، چه کسانی ظرفیت اتحاد و دشمنی با ایده را خواهند داشت، پنجم، چه اتفاقاتی باید پیش از اقدام بیفتد و چرا، ششم هزینه شکست چقدر خواهد بود؟ هفتم، آیا مذاکرات طولانی عملی است؟ یا امکان آن وجود ندارد و ممکن است با طولانی شدن مذاکرات در منطقه درگیری، هزینه انسانی زیادی به بار آید؟ هشتم اینکه آیا افکار عمومی حامی این فعالیت هستند، اگر موافق هستند دیپلماسی عمومی و دیپلماسی مسیر دوم باید در اولویت برنامه‌ها قرار گیرد، و سوال نهم اینکه، چه منابعی مورد نیاز خواهد بود؟ چه نیروی انسانی و چه منابع مالی. (Roeder, Simard, 2013: 30-31).

معمولاً نتایج پیش‌مذاکرات را می‌توان در گزارشاتی که سمن‌ها منتشر می‌کنند مشاهده کرد. شروع بحران سوریه سال ۲۰۱۱ است. در آن زمان بحران سوریه یک بحران داخلی و (مبتنی بر نگاه سازه‌نگار) می‌توان گفت با انگاره‌ها و هنجارهای دموکراتیک توجیه می‌گشت و با دیکتاتور تلقی کردن بشارالاسد و زیر سوال بردن روندهای دموکراتیک در سوریه بحران داخلی و خشونت‌بار نادیده گرفته می‌شد تا اینکه آرام آرام نقش دولت‌های خارجی در بحران شروع به آشکار شدن کرد. در نتیجه، اولین نتیجه‌ای که سمن‌ها پس از سال ۲۰۱۳ به آن رسیدند این است که نمی‌توانند دیپلماسی را در نهادهایی که

انگاره‌های حاکم بر آنان امنیت و منافع دولت - ملت است پیش ببرند؛ چرا که بسیاری از کارشناسان که معتقد به یک جنگ داخلی در سوریه بودند پس از مدتی سخن از جنگ نیابتی^۱ به میان آوردند، تا جایی که حتی در نظرات کارشناسی سال ۲۰۱۶ سخن از جهانی شدن این جنگ نیابتی به میان آمد (Nytimes, August 7: 2016). در این شرایط، دیپلماسی در نهادهایی مانند شورای امنیت سازمان ملل متحد که بر هنجارها و انگاره‌های امنیتی بنا شده و آمریکا و روسیه دو عضو دایم و در عین حال دو طرف منازعه هستند، کم اهمیت می‌نماید و انتظار برخورد قاطع از آن نمی‌رود. در نتیجه سمن‌ها سه اولویت اصلی را مدنظر قرار دادند: اول افکار عمومی دوم همکاری با دیگر سمن‌ها و شکل دادن به ائتلاف‌ها و شبکه‌های کارکردی و سوم استفاده از نهادهای تخصصی سازمان ملل متحد. یکی از نتایج ملموس دوران پیش‌مذاکره و بررسی کارگروه‌ها پس از مشاهدات و بررسی‌های میدانی، یافتن بازیگران درگیر در سوریه است. این بازیگران عبارت هستند از: ۱. گروه‌های غیرنظامی و مردم عادی ۲. جوامع سازمان یافته (شامل سمن‌های محلی و سمن‌های بین‌المللی)؛ ۳. سازمان‌های غیر-سوری که خود سه گروه هستند سازمان ملل متحد، سمن‌های بین‌المللی و دیگر سازمان‌های بین‌المللی، ۴. صلیب سرخ و هلال احمر ۵. دولت سوریه، ۶. گروه‌های غیر دولتی شامل معارضین و تروریست‌ها. از دیگر نتایج این کارگروه‌ها حوزه‌هایی است که بیشترین نیاز به کمک در آن حوزه‌ها وجود دارد. در شکل ۱ میزان مشارکت سمن‌ها در حوزه‌های شناسایی شده و درجه اهمیت آنان بر طبق تعداد سمن‌های فعال در آن حوزه را مشاهده می‌کنید. بیشتر سمن‌ها در حوزه امنیت غذایی و سپس سلامت فعال هستند.

¹ Proxy war

شکل ۱: تعداد سمن‌های فعال در سال ۲۰۱۳ در مناطق تحت اشغال معارضین (امنیت غذایی، سلامت، تحصیل، پناهگاه، آب و بهداشت، بازیابی سریع، حفاظت)

Source: ACU, www.acu-sy.org. Jan 2017

۲. دوره اقدام و عملیات در منطقه

الف: مذاکره

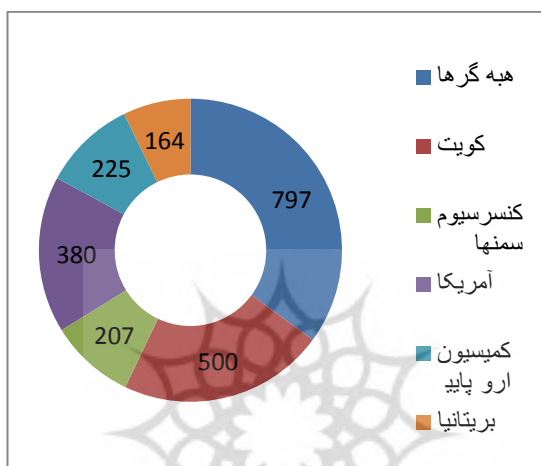
پس از تصمیم‌سازی و تبیین ایده در پیش‌مذاکره، نوبت به ارائه گزارش وضعیت^۱ در باب پیشنهادات، نقطه نظرات و روش‌های اجرایی کردن تصمیمات می‌رسد. (نحوه نگارش گزارش وضعیت به طور کلی یا به طور خاص در کنفرانس جهانی برابری جنسیتی در بربر^۲ سومالی سال ۲۰۱۵ برگزار شد، چارچوب‌بندی شده بود). گزارش وضعیت از مهم‌ترین ابزارهایی است که یک سمن در اختیار دارد، سمن می‌تواند با در دست داشتن این گزارشات سطوح دیپلماسی خود را تغییر دهد. مثلاً از آن برای آگاهی به مردم استفاده کند، یا در کنفرانس‌ها و سازمان‌های بین‌المللی برای ایجاد اجماع جهت اقدام بهره‌بردار. نشست‌ها و کنفرانس‌ها حول موضوع بحران سوریه پس از سال ۲۰۱۳ اصولاً دولت‌محور هستند در این بین سمن‌ها تنها وظیفه آگاهی‌رسانی به افکار عمومی و ارائه گزارش برای تاثیر هرچند اندک بر نتایج کنفرانس‌ها را دارند. با این حال، در برخی کنفرانس‌های غیرسیاسی‌تر، سمن‌ها حضور فعال داشته‌اند و برخی سمن‌ها خودشان پیشنهاد تشکیل کنفرانس‌هایی را مطرح کرده‌اند. در ژانویه ۲۰۱۴ در کنفرانس کویت^۲

¹ Position paper

² Berbera

۶۸ نماینده شرکت داشتند که شامل ۶۲ دولت، ۴ سازمان منطقه‌ای و ۵ سازمان بین‌المللی بودند.

شکل ۲: تعهد کمک‌های بشردوستانه در کنفرانس کویت ۲ (سال ۲۰۱۴)
(در این نشست مجموع کل تعهدات ۲,۲۶۳ میلیون دلار شد)

Source: UNocha.org

همان‌گونه که می‌بینید در این نشست کویت ۵۰۰ میلیون دلار کمک را برای سوریه در نظر گرفت و در مرتبه چهارم کنسرسیون سمنها با ۲۰۷ میلیون دلار کمک برای سوریه قرار دارد. در این کنفرانس سمنها از شرکت‌کنندگان رسمی کنفرانس نبودند. این نقیصه در کنفرانس سوم کویت در مارس ۲۰۱۵ جبران گردید و سمنها به طور رسمی در آن حضور یافتند. در این کنفرانس ۷۸ دولت، ۴۰ سازمان بین‌المللی و بیش از ۱۰۰ سمن شرکت داشته‌اند. بر طبق گزارش نهایی این کنفرانس کنسرسیون سمنها کمک‌های خود را به ۳۷۲ میلیون دلار افزایش دادند. همچنین، با اولویت تحصیل کودکان سمنهای قطری وعده پرداخت ۱۵۰ میلیون دلار را مطرح کردند (Conference Report, 2015). در همین راستا،

سمن‌هایی چون کِر^۱، شورای آوارگان نروژی^۲ و نهاد بین‌المللی حمایت از معلولان^۳ پیشنهاد برگزاری یک کنفرانس بلند پایه از کشورهای غرب بالکان را در سال ۲۰۱۵ مطرح کردند. این سمن‌ها معتقد هستند صرف کمک‌های بشردوستانه، بحران سوریه و آوارگان را حل نخواهد کرد بلکه حل این بحران نیازمند یک برنامه راهبردی و نگاه ریشه‌ای است. دیپلماسی در کنفرانس‌ها، در مجمع عمومی و شورای امنیت ملل متحد از انواع فعالیت‌های چندجانبه‌ای است که سمن‌ها برای نیل به اهداف خود استفاده می‌کنند. تاکنون در این دو نهاد قطعنامه‌های مهمی برای سوریه تصویب شده است که هر چند ابعاد دولت‌محور آن بیش از ابعاد هنجاری آن است ولی سمن‌ها در آن بی‌تاثیر نبوده‌اند. البته در بحث شورای امنیت، سمن‌ها با محدودیت ابزاری روبرو هستند. سمن‌ها ناچار هستند که تنها به شفاف‌سازی اقدامات و تصمیمات شورای امنیت برای افکار عمومی و ارایه گزارش در قالب فرمول آریا اقدام نمایند. «سمن‌ها موفقیت‌های محدودی در باب تاثیرگذاری بر تصمیمات شورای امنیت در حوزه‌های حقوقی و سیاسی داشته‌اند. این تاثیرات در حوزه سیاست نرم واضح است، مثل قطعنامه ۱۲۰۹ در مورد جریان غیرقانونی اسلحه در آفریقا و قطعنامه ۱۲۹۶ سال ۲۰۰۰ در باب حمایت غیرنظامیان در منازعه مسلحانه. سمن‌ها همچنین شورا را ترغیب می‌کنند به حقوق بشردوستانه و حقوق بشر در عملیات‌های حفظ صلح احترام بگذارند، مثلاً می‌توان به نقش سمن‌ها در تاسیس سه دادگاه کیفری بین‌المللی (محکمه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق، دادگاه کیفری رواندا و سیرالئون) اشاره کرد» (Paul, 2004: 12). آخرین قطعنامه‌ای که شورای امنیت در قضیه بحران سوریه صادر کرده است قطعنامه ۲۳۳۶ می‌باشد که در ۳۱ دسامبر سال ۲۰۱۶ تصویب گردیده است. این قطعنامه بر قطعنامه‌های پیشین تاکید می‌کند و بیانیه مشترک وزیران خارجه ایران، روسیه و ترکیه در ۲۰ دسامبر ۲۰۱۶ را مورد توجه قرار می‌دهد. این قطعنامه بر حاکمیت، استقلال،

¹ CARE

² Norwegian Refugee Council

³ Handicap International

یکپارچگی و تمامیت ارضی جمهوری عربی سوریه بر اساس مفاهیم و اهداف منشور سازمان ملل متحد تاکید می‌نماید.

ب: ائتلاف و همکاری با دیگر سمن‌ها و نهادها

در این قسمت هویت بازیگران حایز اهمیت است. سازه‌انگاران هویت را مجموعه انتظارات و نقشی می‌دانند که بازیگران برای خود تعریف می‌کنند. در نتیجه، چون سمن‌ها و هبه‌گرها^۱ در آن بحران یا ذینفع هستند یا اهداف و خاستگاه هنجاری یا ایدئولوژیک مبتنی بر هویت آنان مشترک است، حول یکدیگر جهت کسب بهترین نتیجه، ارتقای ظرفیت‌ها و همچنین استفاده از توانایی و سرمایه دیگر هبه‌گرها گرد هم می‌آیند. در کل، سمن‌ها در منطقه بحران با دو گروه مواجه هستند، یکی سمن‌ها و نهادهای دولتی و بین‌المللی که با رویکردی هنجاری منافع و ارزش‌های سمن و دولت متبوع خود را دنبال می‌کنند از طرف دیگر، شرکت‌ها هستند که برای شرکت در بحران دلیل موجهی جز منافع سهامدارانشان نمی‌شناسند، اصولاً دلیل اصلی حضور شرکت‌ها در این مناطق به دست گرفتن بخش خدمات مانند حمل و نقل، فناوری، ترمیم و بازسازی خرابی‌ها و ارتباطات است، در بسیاری مواقع منافع هنجاری سمن‌ها و نهادهای دولتی با منافع صرفاً مادی شرکت‌های فعال در تعارض است، ولی در بسیاری مواقع نیز هماهنگی منافع حاکم است. ائتلاف و همکاری بین سمن‌ها در قضیه بحران سوریه مخصوصاً پس از گسترش جنگ داخلی و گسترش موج آوارگی و پناهندگی افزایش یافت و کشورهای همسایه را نیز درگیر مشکلات سوریه کرد. در نتیجه، فعالیت سمن‌ها در سه سطح قابل بررسی است: اول سطح ملی، دوم سطح منطقه‌ای و سوم سطح بین‌المللی. در سطح ملی تلاش‌های زیادی برای ائتلاف سمن‌های سوری در حوزه خدمت‌رسانی صورت گرفته است. یکی از مهمترین این فعالیت‌ها را می‌توان بیانیه‌ای

^۱ Donors

دانست که ۷۳ سمن در سال ۲۰۱۶ تحت نظارت سازمان ملل متحد، آژانس‌های وابسته و هلال احمر سوریه عربی^۱ آن را منعقد و امضا کردند. در این بیانیه با اذعان به اینکه علیرغم تلاش‌ها هنوز مشکلات سوریه به قوت خود باقی مانده است و از نوامبر ۲۰۱۵ تا می ۲۰۱۶ به دلیل فقدان دارو و مشکلات پزشکی، ۶۵ نفر در «مضایا»^۲ سوریه کشته شدند؛ خود را به سه بند زیر متعهد می‌نمایند:

۱. عدم شرکت در سازوکارهای اطلاع‌رسانی به عنوان اولین اقدام علیه نفوذ سیاسی

دولت سوریه تا زمانی که این روند اصلاح گردد؛

۲. رسماً خواستار شفافیت و بررسی در برنامه‌ها و مقالاتی شدند که اقدامات سازمان

ملل متحد در دمشق را مورد نقد قرار می‌دهند. همچنین، خواستار فراهم آوردن سازوکارهای نظارتی و شرکت دادن سمن‌های بشردوستانه شدند؛

۳. خواستار بازنگری درباره فرایند تخلیه پزشکی و دارویی در سوریه شدند.

این سمن‌ها این بیانیه را امضا می‌کنند تا از ۷ میلیون سوری که بیش از ۶ میلیون آن‌ها در سوریه و سه کشور همسایه یعنی اردن، لبنان و ترکیه قرار دارند در حوزه‌های سلامت، آموزش، امنیت غذایی، سرپناه، بهداشت و غیره تحت خدمات بشردوستانه قرار گیرند. در سطح منطقه‌ای، همسایگان سوریه (لبنان، اردن، ترکیه، مصر و عراق) و سمن‌های فعال در آن‌ها بیشترین درگیری را در بحران دارند. تعداد پناهجویان سوری در اردن بیش از ۶۲۰ هزار نفر ثبت‌نام شده‌اند، لبنان پس از ترکیه میزبان بیشترین پناهندگان است و حدود ۱,۲ میلیون پناهنده ثبت‌نام شده را میزبانی می‌کند، عراق در سال ۲۰۱۲ میزبان ۶۷ هزار و سال ۲۰۱۴ میزبان بیش از ۲۳۰ هزار پناهنده ثبت‌نام شده است. بیشتر سمن‌های فعال در این کشورها یا بین‌المللی هستند یا به نهادها و آژانس‌های سازمان ملل متحد وابسته هستند، البته، سمن‌های خیریه و اسلامی نیز بخشی از خدمت‌رسانی‌ها را انجام می‌دهند. برای مثال ترکیه، زمانی نقش مهمی پیدا

¹ Syrian Arab Red Crescent (SARC)

² Madaya

کرد که دمشق اجازه دسترسی محدود برای کمک‌رسانی ضروری از طریق هلال احمر سوریه با سمن‌های بین‌المللی را از جنوب ترکیه صادر کرد. در این راستا، «مجمع سمن‌ها» در سال ۲۰۱۲ شکل گرفت که کارگروهی با هدف حفاظت و حمایت بین‌المللی بود، در همان سال «اچ‌آ» در آنتاکیا^۳ و گازیانتپ^۴ دفتر تاسیس کرد. در پی نارضایتی دمشق از این روند، در سال ۲۰۱۳ «دیدار هماهنگی بشردوستانه»^۵ تشکیل شد و هر ماه تشکیل جلسه می‌داد. سال بعد «گروه ارتباط بشردوستانه»^۶ به ریاست عمان به عنوان «هماهنگ‌کننده بشردوستانه منطقه‌ای»^۷ تشکیل یافت. در این نهاد سمن‌های بین‌المللی، سمن‌های دیاسپورا، سمن‌های سوری و ترکی را گرد هم می‌آورند» (Svoboda and Pantuliano, 2015: 18). در جولای ۲۰۱۴ برای ارتقای مقیاس و گستره طیف کمک‌رسانی به سوری‌ها و تحت قطعنامه‌های ۲۱۳۹ و ۲۱۶۵ شورای امنیت ملل متحد «اوچا» تصمیم به ایجاد «صندوق تجمع بشردوستانه»^۸ در ترکیه گرفت. این کمک‌ها توسط ۳۵ سمن بین‌المللی، بخش مهمی از سمن‌های ملی و دیاسپوراها را سازمان‌یافته سوری انجام می‌گرفت.^۹ تحت «برنامه اقدام برای عملیات بشردوستانه»^{۱۰} از طریق ترکیه در سوریه هفت حوزه کارکردی توسط «اوچا» مطرح شد؛ اول، حمایت از فعالیت‌هایی که در راستای حفظ و توسعه زندگی مردم هستند؛ دوم، پر کردن شکاف‌های حساس مالی، سوم، رسیدگی به جمعیت‌هایی که در شرایط سخت یا در محاصره هستند؛ چهارم، پیشنهاد کردن ظرفیت‌های پاسخگویی جهت اقدام

¹ NGO Forum

² Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA)

³ Antakya

⁴ Gaziantep

⁵ Humanitarian Coordination Meeting (HCM)

⁶ Humanitarian Liaison Group (HLG)

⁷ Regional Humanitarian Coordinator

⁸ Humanitarian Pooled Fund (HPF)

⁹ UN OCHA, Strategy Paper for the Humanitarian Pooled Fund in Turkey, 20 August 2014, accessed at February 2017.

¹⁰ Response Plan for Humanitarian Operation

به موقع و انعطاف‌پذیرتر؛ پنجم، گسترش کمک‌رسانی با کمک سازمان‌های مسئول و سرمایه‌گذاری روی بازسازی ظرفیت‌های نهادی، فناورانه و عملیاتی؛ ششم، حمایت تدارکاتی و هماهنگی برای افزایش ظرفیت عملیاتی و دسترسی به شرکا در زمینه خدمات بشردوستانه با هدف کمک‌رسانی موثر و سرمایه‌گذاری بر روی نیازها و سیستم‌های نظارت از راه دور که شفافیت و پاسخگویی در خدمت‌رسانی را افزایش می‌دهد و در آخر، حمایت از بازگشت‌پذیری و بازیابی سریع هر جا که ممکن باشد» (Stoianova, 2014: 31). پس از بررسی تلاش‌هایی که در سطح ملی و منطقه‌ای برای گسترش و توسعه همکاری‌ها و ائتلاف‌سازی سمن‌ها برای بهبود وضعیت بشردوستانه سوریه انجام گرفته است، به سراغ تلاش‌هایی می‌رویم که در سطح بین‌المللی رخ داده است. از مهمترین ائتلاف‌سازی‌ها در سطح بین‌المللی پس از قطعنامه ۲۱۳۹ شورای امنیت بود که طی بیانیه‌ای در ۱۴ جولای ۲۰۱۴ با نام «سمن‌ها از گام بی‌سابقه به سوی افزایش کمک‌ها در سوریه حمایت می‌کنند»^۱ چهار درخواست از ملل متحد را مطرح کردند:

۱. اطمینان از اجرای قطعنامه و تلاش گسترده جهت ایجاد معابر امن توسط ملل متحد و سمن‌ها برای کمک‌رسانی به گروه‌های محصور شده؛
۲. افزایش کمک به سمن‌هایی که در حال کمک‌رسانی در منطقه هستند. به طور خاص از ملل متحد می‌خواهیم که مطمئن شود هیچ محدودیتی در مسیر کمک‌رسانی سمن‌ها قرار نگرفته است؛
۳. همکاری با تمامی بازیگران حوزه اقدامات بشردوستانه با هدف ایجاد یک سیستم موثر و برنامه‌ریزی مشترک همچنین اطلاع‌رسانی و جلوگیری از موازی‌کاری؛
۴. ارزیابی نیازهای منطقه با تلاش مشترک شرکای اجرایی، شامل سمن‌های درگیر در منطقه است.

¹ NGOs welcome unprecedented step towards increased aid in Syria

این بیانیه توسط ۳۴ سمن بین‌المللی از جمله آکسفام^۱، دیده‌بان حقوق بشر و نهاد بین‌المللی حمایت از معلولان امضا شده است. از دیگر نشست‌های مشابه برای همکاری و ائتلاف‌سازی بین سمن‌ها «نشست درباره نیازهای واقعی غیرنظامیان سوری»^۲ است. این نشست در ۱۴ آوریل ۲۰۱۶ برقرار شد. این بیانیه ابعاد مشابهی با نمونه‌های قبلی دارد؛ ولی دو بند مهم به آن اضافه شده است. در بند سوم بر تلاش جهت دستیابی به مذاکرات با هدف گسترش بازیگران بشردوستانه درگیر، فراتر از آژانس‌های سازمان ملل متحد، تاکید می‌کند و دوم از هرگونه استفاده سیاسی از کمک‌های بشردوستانه جهت ابزاری برای چانه‌زنی یا واردات سلاح برای جنگ احتراز می‌نمایند. در انتها این سمن‌ها اشعار می‌دارند که خود را در برابر زنان، مردان و کودکان سوری که از نبود امکانات بشردوستانه رنج می‌برند مسئول می‌دانند. این بیانیه به امضای ۲۳ سمن بین‌المللی و منطقه‌ای رسیده است.

پ : نقش سمن‌ها در صلح‌سازی و دیپلماسی

در عنوان این بخش دو واژه نیاز به تبیین دارند اول منظور ما از دیپلماسی دوم صلح‌سازی. فرآیند مذاکرات و در نهایت ایجاد صلح هدف نهایی است، مخصوصاً در بحران سوریه یک فرآیند به شدت دولت‌محور و امنیتی در جریان است. این بدین معنا است که سمن‌ها باید در دیپلماسی خود روی خطوط و کانال‌هایی غیر از دولت‌ها حساب بیشتری باز کنند. در نتیجه، مذاکرات و اقدامات سمن‌ها در این مرحله باید «دیپلماسی چند خطه»^۳ و «دیپلماسی خط دو»^۴ مورد تاکید قرار گیرد. آقای جان مک‌دونالد^۵ مفهوم دیپلماسی خط دو که توسط جوزف مونتویل^۶ مطرح شده بود را بسط

¹ Oxfam

² Meeting the Real Needs of Syrian Civilians: A Message to the Humanitarian Task Force

³ Multitrack Diplomacy

⁴ Track Two Diplomacy

⁵ John McDonald

⁶ Joseph Montville

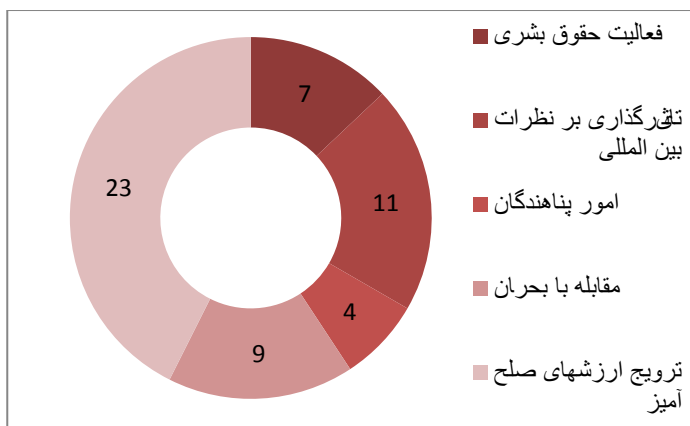
داد و نه خط و کانال دیپلماسی را شناسایی می‌کند، این نه خط دیپلماسی محورنگاه دیپلماسی بشردوستانه سوریه خواهد بود.

"خط اول؛ دولت، خط دوم؛ غیردولتی و حرفه‌ای، خط سوم؛ بازرگانی (یعنی سمن‌ها باید صلح‌سازی را از طریق تجارت و رونق بازار و رفاه ایجاد کنند)، خط چهارم، شخص شهروند و صلح‌سازی از طریق شرکت دادن اشخاص؛ خط پنجم، تحقیق، تربیت و آموزش (یعنی تحقیق حول مشترکات تاریخی، تربیت و آموزش حول مشترکات، عوامل همگرایی، همزیستی مسالمت‌آمیز و از بین بردن زمینه‌های اختلاف)؛ خط ششم، فعالیت یا صلح‌سازی از طریق حمایت؛ خط هفتم، مذهب (به دلیل ابعاد مذهبی شدید در بحران سوریه مذاهب می‌توانند به عنوان یک عامل تعیین‌کننده اقدام کنند مخصوصاً اهل سنت که تروریست‌ها خود را به اهل سنت ملحق می‌دانند)؛ هشتم، تامین مالی؛ نهم؛ ارتباطات و رسانه (کاهش اختلافات و ترویج خوشبینی و ارزش‌ها از طریق رسانه‌ها می‌تواند نقش مهمی در فرآیند صلح‌سازی بازی کند)" (McDonald, 2014: 5).

صلح‌سازی به معنای شناسایی و حمایت از اقدامات لازم برای تغییر در جهت روابط و ساختارهای باثبات‌تر و صلح‌آمیزتر با هدف جلوگیری از بازگشت نزاع برای حکومت‌ها است، (UN, 2007). پیش از ورود به بحث این سوال پیش می‌آید که کدام انگاره صلح در فرایند صلح‌سازی مدنظر است؟ صلح منفی به معنای صرف نبود خشونت است؛ در حالی که صلح مثبت از ایجاد موازنه اجتماعی پایداری صحبت می‌کند که در صورت ظهور یک اختلاف اجازه وخامت و جنگ را نمی‌دهد (Tilahun, 2015). ایده صلح مثبت آن صلحی است که مورد نظر ما است.

شکل ۳ مشارکت سازمان‌های درگیر در سوریه را بر اساس ماهیت کارکردی آنان نشان می‌دهد. بیشترین تعداد سازمان‌ها روی ترویج ارزش‌های صلح‌آمیز متمرکز هستند.

شکل ۳: حوزه تمرکزی سازمان‌های درگیر در سوریه

Source: www.britishcouncil.org

سمن‌ها باید فرایند صلح‌سازی را بیشتر یک فرایند سیاسی بدانند تا فرایندی توسعه‌ای و بشردوستانه؛ در نتیجه باید اهمیت منافع ملی دولت‌ها را در برنامه‌های خود لحاظ کنند؛ برای ارتقای فعالیت‌های سمن‌ها در این عرصه اقدامات زیر توصیه می‌شود:

۱. کمک‌های مالی دولت محلی می‌تواند تاثیر اقدامات سمن‌ها را افزایش دهد؛
۲. زمانی که جامعه جهانی اقدامات سمن‌ها را در جهت صلح‌سازی می‌پذیرد دولت نیز باید به آن‌ها احترام بگذارد؛
۳. سمن‌ها باید مراحل مختلف یک منازعه را بشناسند و از اینکه این مراحل در راستای اقدامات صلح‌سازی مورد نظر سمن‌ها است؛ اطمینان حاصل نمایند؛
۴. همکاری با دیگر نهادهای مدنی می‌تواند اثر اقدامات را ارتقا بخشد و تاثیرات

مهمتری به جای گذارد (Uzuegbunam, 2012: 211).

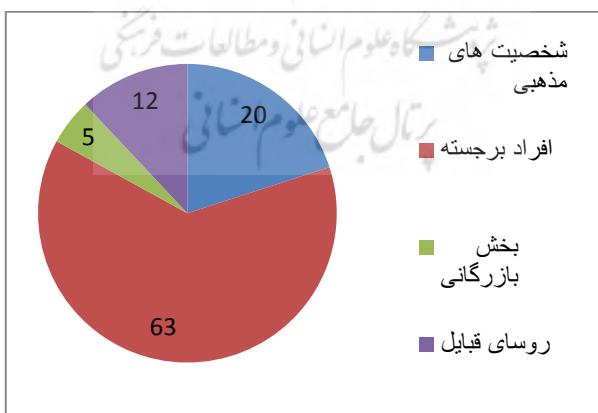
۵. بیطرفی و عدم جانبداری؛ به دلیل اینکه بسیاری از اقدامات سمن‌ها با افکار عمومی و نهادهای بین‌المللی است در نتیجه اعتبار یک سمن بسیار مهم است در نتیجه سمن‌ها «از اقداماتی که اعتبارشان را کاهش دهد خودداری می‌کنند» (McGann and Johnstone, 2005: 168). سمن‌ها بسیار تلاش می‌کنند که بیطرف جلوه نمایند ولی در

عمل این اتفاق نمی‌افتد؛ چرا که اولاً سمن‌ها اهداف خاص، و همچنین هبه‌گرهای خاص خود را دارند. «سمن‌ها در دهه نود میلادی و در بحران‌های عراق، کوزوو و دیگر وقایع از ارزش بیطرفی به عنوان یک ارزش اخلاقی و حقوقی فاصله گرفته‌اند» (Anderson, 2003, 68). «برای مثال، صلیب سرخ سوریه علیرغم وانمود به بیطرفی با سمن‌هایی که در بخش تحت تسلط معارضین فعالیت می‌کنند همکاری نمی‌کند» (Alzaubi, 2015: 4). ولی هیچ چیز به اندازه بیطرفی، نفوذ و قدرت چانه‌زنی یک سمن را ارتقا نمی‌بخشد.

۶. نقش افراد برجسته؛ ساختار اجتماعی سوریه وضعیت خاصی دارد و ساختار کاملاً سنتی است. در آن نقش اقوام، هویت‌های ایدئولوژیک، مذهبی و عشیره‌ای بسیار تعیین‌کننده است پس به تبع آن نقش سران قبایل، روحانیون برجسته و خانواده‌های متمول تعیین‌کننده می‌شود. در نتیجه، سمن‌ها برای پیشبرد اهداف خود گاهی نیازمند مذاکره با این افراد هستند، تا نظر عده زیادی را با خود همراه کرده و قدرت چانه‌زنی خود را افزایش دهند. حتی در مناطق محروم و شرایط بحرانی پزشکی که به درمان آسیب‌دیدگان می‌پردازند، نزد افکار عمومی نفوذ می‌یابند و عده زیادی از آنان حرف‌شنوی خواهند داشت.

شکل ۴: نسبت نقش افراد برای تبیین اهمیت آنان در دیپلماسی سمن‌ها در سوریه (ژانویه

۲۰۱۶)

Source: Available at: <http://www.swisspeace.ch>

همکاری با بازیگران غیردولتی مسلح: در بحران سوریه چندین بازیگر غیردولتی مسلح درگیر هستند. از یک طرف صلح بدون آن‌ها میسر نیست از طرف دیگر، همکاری با نیروهای مسلح بیطرفی سمن‌ها و در نتیجه اعتبار آن‌ها را کاهش می‌دهد. در این بخش سمن «ندای ژنو»^۱ بازیگر تاثیرگذاری است و حوزه تخصصی آن نیز بازیگران مسلح با انگیزه‌های سیاسی است که خارج از اقتدار دولت کار می‌کنند. ندای ژنو از سال ۲۰۱۲ کمی پس از آغاز بحران مشغول آموزش معیارهای حقوق بشردوستانه به بازیگران غیردولتی مسلح درگیر در بحران سوریه است. ندای ژنو این تلاش‌ها را پس از حمله هوایی روسیه به بازیگران اصلی مسلح و گروه‌های اسلامی مسلح افزایش داده است؛ چراکه وضعیت حقوق بشری در منطقه پس از حملات هوایی رو به وخامت گذارده است. با این حال، بر طبق گزارش سال ۲۰۱۵ ندای ژنو، اقداماتی که توسط این سمن به انجام رسیده عبارت هستند از: (۱)؛ برگزاری ۱۷ جلسه آموزشی درباره معیارهای حقوق بشردوستانه برای حدود ۳۸۰ نفر از جنگجویان ارتش اسلامی، گروه‌های وابسته به ارتش آزاد و گروه خودمختار در روژاوا، «واحد حمایت از خلق و واحد حمایت از زنان»^۲؛ برگزاری کلاس پیشرفته حقوق بشردوستانه در ژنو برای فرماندهان ارتش آزاد سوریه، (۳)؛ گروه خودمختار در روژاوا، «واحد حمایت از خلق و واحد حمایت از زنان» مسئول نظارت بر عدم استفاده از مین‌ها، خشونت‌های جنسی و تبعیض جنسیتی هستند، (۴)؛ چهارگروه غیر دولتی مسلح اسلامی و سه گروه از بریگردهای ارتش آزاد تعهد کرده‌اند که گفتگو با ندای ژنو را افزایش داده و آگاهی خود از معیارهای حقوق بشردوستانه را ارتقا بخشند، (۵)؛ احرار الشام برای اولین بار خود را متعهد به گفتگو با ندای ژنو کرده است (Annual Report 2015). در این زمینه، «عفو بین‌الملل»^۳ نیز گزارشی با رویکرد سیاسی نسبت به وضعیت سوریه ارائه داده است. عفو بین‌الملل سمنی است که معمولاً بر تحقیق و ارائه گزارش جهت اصلاح وضع موجود متمرکز است. عفو بین‌الملل در این

¹ Geneva Call

² YPG-YPJ

³ Amnesty International

زمینه بیانیه‌ای عمومی در سپتامبر ۲۰۱۶ منتشر کرد، این بیانیه در شورای حقوق بشر ملل متحد در جلسه‌ای با حضور کمیسیون تحقیق سازمان ملل متحد قرائت شد، عفو بین‌الملل این بیانیه را ارائه داد و در آن اظهار داشت: «عفو بین‌الملل از دولت سوریه، گروه‌های مسلح و جامعه بین‌المللی می‌خواهد که در نشست صلح، حبس‌های غیرقانونی را پیگیری کنند. او معتقد است از مارس ۲۰۱۱ طبق تخمین‌های حداقلی ۱۷۷۰۰ نفر در حبس غیرقانونی کشته شده‌اند. عفو بین‌الملل از روسیه و آمریکا درخواست می‌کند در گفتگوهای صلح این موضوع را پیگیری کنند».

ت: رسانه

"همانگونه که ذکر آن رفت سمن‌ها برای پیشبرد اهداف خود بیشتر به افکار عمومی نیاز دارند تا دولت‌ها؛ به همین خاطر رسانه به عنوان مهمترین ابزار دیپلماسی غیررسمی و دیپلماسی عمومی سمن‌ها حایز اهمیت است. در سال ۲۰۱۰ اهمیت رسانه‌ها در جریانات بهار عربی به شدت اهمیت یافت و سمن‌ها و مخالفین دیکتاتورهای منطقه، استفاده گسترده از رسانه را برای رسوایی آنان در دستورکار خود قرار دادند. مهم‌ترین این ابزارها توئیتر، یوتیوب و رسانه‌های رسمی هستند. هدف برنامه‌ریزی راهبردی و اجرای برنامه‌های اطلاعاتی، فرهنگی و آموزشی توسط سمن‌های بشردوستانه خلق فضایی از افکار عمومی در کشور هدف است تا رهبران سیاسی برای تغییر فضای حاکم سیاسی و اتخاذ تصمیماتی در راستای حمایت از موضوعات بشردوستانه احساس راحتی کنند" (McClellan, 2004). سازمان‌های زیادی برای شکل گرفتن رسانه بصری و مکتوب در سوریه تلاش کرده‌اند. در واقع پیش از آغاز بحران، رسانه‌های سوری از بالا به پایین بودند و صرفاً در راستای استحکام پایه‌های رژیم بشارالاسد فعالیت می‌کردند. ولی پس از بحران، سمن‌ها و حامیان مالی آنان یعنی دولت‌های غربی-عربی و دیگر هبه‌گرها از شکل‌گیری رسانه‌های مستقل حمایت کردند. «پس از آغاز بحران اولین نهادهایی که پا به میدان گذاشتند انجمن حمایت از رسانه آزاد» و بَصمه سوریه بودند.

بصمه اوایل سال ۲۰۱۲ توسط یک شرکت قطری- انگلیسی با نام «دسترسی، تحقیق دانش» ایجاد گردید (Dollet, 2015: 6). رسانه‌هایی که هدفشان اول ارسال اخبار سوریه به خارج و مشروعیت‌زدایی از دولت حاکمه بود، با حمایت دولت‌ها و هبه‌گرها شروع به تربیت افراد محلی برای خبررسانی و ایجاد ایستگاه‌های رادیویی و تلویزیونی کردند. یکی از خبرنگاران در حلب می‌گوید: در ابتدا مردم عادی عکس‌ها و فیلم‌ها را با موبایل می‌گرفتند و مخابره می‌کردند، اما پس از پنج سال آن‌ها به قدری حرفه‌ای شده‌اند که یکی از دوستان من که تا چندی پیش نمی‌توانست دوربین را روشن کند امروز خبرنگار رویتر شده است (Issa, 2016: 20). در رابطه با بحران سوریه آنچه مشخص است خواسته صاحبان رسانه مخصوصاً ایالات متحده و انگلیس برای تغییر حکومت در سوریه و سقوط بشارالاسد است، به همین دلیل برای توجیه جنگ و حمایت از تروریست‌ها از رسانه و تبلیغات بسیار استفاده می‌کنند، در این راستا، تبلیغات غیر واقعی آمریکایی بر استفاده از سلاح‌های شیمیایی و کشتار جمعی تاکید می‌کند. برای مثال، در پی کشته شدن ۳۵۰ تا ۱۴۰۰ نفر به دلیل بمباران شیمیایی گاز سارین در حومه دمشق انگشت اتهام را به سوی دولت سوریه نشانه رفتند (Howe, 2016: 15). رییس جمهور اوباما برای تحت تاثیر قرار دادن افکار عمومی در سخنرانی خود در کنگره می‌گوید: «من از همه اعضای کنگره و آن‌هایی که در منزل نگاه می‌کنند، خواهش می‌کنم فیلم حمله را ببینید و سوال کنید، در چه دنیایی زندگی خواهیم کرد اگر ایالات متحده آمریکا ببیند یک دیکتاتور گستاخانه حقوق بین‌الملل را با گازهای سمی نقض می‌کند و ما چشم بر آن ببندیم؟» (Simons, 2016: 8). اوباما در این سخنرانی از تاثیر عکس‌ها و فیلم‌هایی که احساسات را تحریک می‌کنند استفاده کرده و به نحوی هوشمندانه به دنبال پاسخ نگفتن به شبهات منطقی از طریق تهییج احساسات عمومی است. فارغ از استفاده خارجی‌ها از رسانه در قبال سوریه در دوران پس از بحران استفاده از رسانه در داخل نیز افزایش یافته و کیفیت آن نیز تغییراتی داشته است. در داخل سوریه، گزارشات حاکی از آن است که رسانه‌های اجتماعی بسیار مورد اعتماد مردم

هستند. فیسبوک و واتساپ در سوریه بیشترین کاربر را دارند. در سال ۲۰۱۵ نزدیک به ۴ میلیون کاربر فیسبوک، سوری هستند که ۱۷ درصد جمعیت سوریه را تشکیل می‌دهد. در این آمار سوری‌هایی که خارج از سوریه ساکن هستند حساب نشده‌اند.

۳. دوره پس از اقدام و فروکش کردن منازعه در منطقه

مشخصه‌ها و کارکردهای دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها در دوران جنگ و خشونت، با مشخصه‌ها و اقدامات دیپلماتیک پس از منازعه یکسان است، فقط اهداف آن از کوتاه‌مدت به بلندمدت تغییر می‌کند، یعنی اگر در آن برهه فعالیت سمن‌ها روی مدیریت بحران متمرکز بود امروز بر از بین بردن زمینه‌ها و ریشه‌های بحران متمرکز است. همچنین، فعالیت‌های سمن‌ها در دوران منازعه و بحران تجدیدنظرطلبانه است. این در حالی است که در دوران پس از نزاع رفتار سمن‌ها به دنبال حفظ وضع موجود است. در پایان بحران، وظیفه آگاهی‌رسانی سمن‌ها برجسته می‌شود. در نتیجه، مدیریت اطلاعات و آگاهی در صدر برنامه‌های سمن‌های درگیر در منطقه بحران قرار دارند، منظور از مدیریت اطلاعات هم آگاهی‌رسانی است هم افزایش آگاهی از منطقه و زمینه‌های اختلاف و تنش.

دومین کارکرد این دوره مدیریت منابع مالی و کمک‌ها و حمایت‌های مالی است که سمن‌ها برای انجام خدماتشان به آنان نیازمند هستند. بیشتر پاسخ‌های سمن‌ها در لیبریا، زیمبابوه، روسیه، برون‌دی، کوزوو و مولداوی تحت منابع مالی رسمی و هبه‌گرهای رسمی بوده‌اند که وابستگی‌های دولتی نیز داشته‌اند.

سوم مذاکره و چانه‌زنی برای ورود فناوری و کمک دیگر کشورها برای حل مشکلات است،

چهارم، بازگرداندن وضعیت به وضع سابق است. در مورد سوریه، بازگرداندن وضعیت به وضع سابق شامل از بین بردن زمینه‌های اختلافی، ساخت و تعمیر خرابی‌ها و بازگرداندن مهاجرین و اسکان آن‌ها است:

الف: مدیریت اطلاعات

اطلاعات یا دانش مجموعه‌ای سازمان‌یافته از مهارت، تجربه و اطلاعات است که افراد و کارگروه‌ها در طول انجام وظایف خود از آن‌ها استفاده می‌کنند (Vasconcelos & Castro Seixas, 2005:1). "آگاهی می‌تواند به اشکال مختلفی ظهور و بروز یابد، از تجربه شخصی و میدانی اعضا تا اسناد، کتاب‌ها، عکس‌ها، نرم‌افزارهای کامپیوتری سخنرانی‌ها و مقالات. از انواع دیگر مهم دانش برای سمن‌ها بر اساس کارکردهای آن‌ها، دانش تاکتیکی^۱ است که شامل ده حوزه اصلی می‌شود و منبع اصلی دانش سمن‌هانیست.

اول آگاهی که از طریق خبررسانی و خبرگزاری‌ها، دوم مهارت‌ها که با تمرین به دست می‌آید، سوم دانش عملیاتی که با تمرین و تربیت حاصل می‌گردد، چهارم دانش رسمی که از طریق تحصیلات ایجاد می‌شود، پنجم مدل‌های ذهنی، ششم دانش تخصصی بدان معنا که بدانند کدام حربه عملی است و کدام خیر، هفتم تجربه و بررسی آنچه قبلاً اتفاق افتاده، هشتم قضاوت و انتخاب بهترین راه، نهم عقلانیت، دهم دانش اجتماعی که این فعالیت‌ها چگونه به مردم مربوط می‌شوند" (Roeder, Simard, 2013: 106).

اهمیت مدیریت آگاهی و اطلاعات نیازمند رابطه با دیگر نهادهای درگیر در بحران است، در واقع، سمن‌ها نیازمند تبادل مداوم اطلاعات هستند تا عملیات میدانی برای فرونشاندن آتش نزاع و صلح و ثبات را ایجاد نمایند. برای اینکه سمن‌ها بتوانند وظایف خود را به سرانجام برسانند نیازمند شبکه‌های وسیع ارتباطی با دیگر سمن‌ها، بازیگران ذینفع و جوامع مدنی هستند و همچنین باید اطلاعاتشان را به روز نگاه دارند.

¹ Tactic knowledge

شکل ۵: رابطه سمن‌ها با دیگر بازیگران در عرصه مدیریت اطلاعات

منبع: نگارندگان

ب: از بین بردن ریشه‌ها و زمینه‌های تنش‌زا

"یکی از مخرب‌ترین میراث‌های خشونت آمیز قطبی شدن روابط اجتماعی است و شرایط ناامنی به ایجاد عدم اعتماد اجتماعی دامن می‌زند. از عواملی که بستر اختلاف پس از منازعه را گسترش می‌دهند و سمن‌ها باید در برطرف کردن این زمینه بکوشند؛ عبارت هستند از:

۱. خشونت، تهدید، شکنجه، وحشی‌گری، بی‌خانمانی، اخراج مردم، مجازات دسته جمعی.

۲. منافع واگرا برای دسترسی به قدرت و منابع؛

۳. هویت‌های مذهبی، قومی، زبان که می‌تواند عامل جدایی گردد؛

۴. فهم و انگاره‌های متفاوت از خوبی و بدی در جهان، عدالت و ظلم، که می‌تواند با چارچوب‌ها و رویکردهای مختلفی تعریف شوند؛

۵. برخی نمادهایی که می‌توانند تفاوت‌ها را تشدید کنند و شک و ترس را میان گروه‌ها برانگیزند" (Mesa Peinado, 2004: 3). بدون تبادل و مطالعه دقیق اطلاعات و بررسی میدانی نمی‌توان این بسترها را به طور دقیق شناسایی کرد و در راستای برطرف کردن آن کوشید. برای ایجاد یک صلح پایدار و شرایط باثبات جهت آشتی ملی هیچ چیز مهمتر از ایجاد زمینه‌های همگرایی و از بین بردن عوامل تنش‌زا و اختلاف‌افکن نیست، مخصوصاً فرهنگ خشونت‌طلبی، انتقام‌جویی و کینه‌ورزی که پس از بحران بر افکار عمومی حاکم می‌شود.

پ: مدیریت منابع مالی

جزئیات بودجه طرح‌های اجرایی سمن‌ها شامل هفت حوزه زیر است: اول خسارات و منافع، دوم هزینه‌های سفر، سوم اجناس و تسهیلات، چهارم خدمات خریداری شده مانند خدمات پستی و ارتباطی و هزینه نشست‌ها، پنجم خدمات ارتباطی مانند مشاوره و خدمت‌رسانی، ششم رایانه و دیگر تجهیزات، هفتم دیگر هزینه‌ها. هر سمن برای انجام اقدامات خود ناچار است این منابع مالی را تامین کند. طبیعتاً بخشی از این کمک‌ها توسط دولت‌ها صورت می‌گیرد و بخشی از این کمک‌ها از طریق هبه‌گرها انجام می‌شود. در نتیجه، برای یک سمن بسیار مهم است که بتواند هبه‌گرهای بیشتری را حول خود جمع‌آوری کند و در نتیجه اعتماد، نفوذ و قدرت بالاتر منابع مالی بیشتری در منطقه به دست آورد. از طرف دیگر، سمن‌هایی که با هبه‌گرهای بیشتری کار می‌کنند هبه‌گرها انتظار دریافت گزارش‌هایی را دارند که بر مصرف هزینه‌های انجام شده نظارت کنند تا مطمئن باشند هزینه‌ها مطابق قرارداد و وعده‌ای که سمن‌ها داده‌اند در حال خرج شدن است، این گزارشات به درخواست هبه‌گرها می‌تواند ماهانه، فصلی یا سالانه باشد. در کتب راهنمای فعالیت‌های مالی سمن‌ها اصولاً با در نظر گرفتن اهداف آنان معتقد هستند هبه‌گرها به طور ضمنی با صرف شدن کمک‌هایشان در زمینه‌های زیر مخالف هستند: ۱. لابی‌کردن برای قانونگذاری، ۲. افزایش حمایت‌ها؛ ۳. بدهی‌های بد و غیرلازم؛

۴. درخواست دریافت منابع مالی برای تامین هزینه‌های احتمالی و غیرمترقبه،
۵. جریمه‌ها و مجازات‌ها که حاصل نقض قوانین محلی یا بین‌المللی است؛ ۶. هزینه بیش
از کمک‌ها ۷. هزینه سفرهای غیرضروری (Keulder & Benz, 2011: 9). ولی در عمل
برخی از این اعمال دلیل اصلی کمک هبه‌گرها است مانند لابی کردن در نهادهای محلی
و بین‌المللی. «برای مثال آکسفام برای نیل به اهدافش در حوزه سلامت، تحصیل و
امنیت غذایی در کشورهای در حال توسعه‌ای که مشغول عملیات و فعالیت است، برای
تغییر سیاست عمومی در راستای بهبود حمایت از حوزه‌های کاری خودش به سختی با
نهادهای مربوطه درگیر است یا پزشکان بدون مرز^۱ یا صندوق حمایت از حیات وحش
برای طبیعت^۲ که اگرچه به خدمت‌رسانی در حوزه مربوط به خود مشغول هستند؛ ولی
از لابی‌گری در عرصه قانون گذاری غافل نیستند.» (Yaziji & Doh, 2009: 9-10).

ت: مذاکره و چانه‌زنی برای ورود فناوری و کمک دیگر کشورها برای حل بحران

یکی از مهمترین مسایل در بحران‌های بشردوستانه در کشورهای در حال توسعه و
همچنین کشوری که بخش اعظم زیرساخت‌های خود را از دست داده است، وجود فناوری
لازم برای بازسازی کشور است. مشکلی که عموماً در این بخش از مذاکرات سمن‌ها ایجاد
می‌شود این است که گروه‌های ذینفع و هبه‌گرها ترجیح می‌دهند از کارگران کشور خود
استفاده کنند، در نتیجه سمن‌ها با دو چالش در مذاکرات خود روبرو هستند: اول اینکه برای
مهیا شدن شرایط زندگی و بازگشت مهاجرین به سرزمین‌های خود باید کارگران از سرزمین
محل بحران انتخاب شوند؛ دوم اینکه کمک‌ها و فناوری‌ها در جهت ایجاد زیرساخت‌های
لازم و ضروری باشد و صرف مصارفی نگردد که منجر به استثمار جنگ‌زدگان و سود
شرکت‌های صاحب فناوری گردد.

¹ Doctors Without Borders

² WWF: World Wide Fund for Nature

ث: بازگرداندن وضعیت به وضع سابق و ترویج رفتارهای مثبت

"برای بازگرداندن وضعیت به وضع سابق^۱ DAC و SIDDR^۲ اقدامات اولیه پس از منازعه را شامل بسیج‌زدایی، خلع سلاح و همگرایی مجدد جنگ‌جویان و اسکان پناهجویان و افراد بی‌خانمان می‌داند. از مهمترین ابزارهای سمن‌ها برای بازگرداندن جامعه به وضع سابق ترویج رفتارهای مثبت، بازگرداندن اعتماد و از بین بردن زمینه‌های اختلاف رسانه است. سمن‌ها از طریق رسانه باید اطلاعات درباره ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را ارائه دهند، انسجام اجتماعی را ترویج نمایند، بین بخش‌های مختلف جامعه ارتباط ایجاد کنند، کمک به هویت‌های خاص برای بازیابی نقش خود پس از بحران مانند زنان^۳، کمک به ایجاد هویت مشترک تحت یک نظام دموکراتیک تکثرگرا، کمک به سرپا شدن جوامع مدنی و بیان نیازها، مفروضات، ترس‌ها و آرزوهایشان است و در نهایت، تسهیل بازگرداندن مبارزین، فراریان و پناهندگان" (Mesa Peinado, 2004: 9). این بخش درباب اقدامات سمن‌ها در سوریه، پس از شکست معارضین و تروریست‌ها جهت‌گیری جدید نداشته چرا که هنوز دولت‌ها به سختی در باب آینده سوریه اختلاف نظر دارند، مخصوصاً پس از آزادسازی حلب و پس از آن به قدرت رسیدن ترامپ. در این راستا، می‌توان به بیانیه آستانه ۲۰۱۷ اشاره کرد؛ نشست‌هایی که یکی از گروه‌های درگیر مواضع رسمی خود را اعلام کرده است. (در اولین نشست آستانه ایران، ترکیه و روسیه یک بار دیگر بر تعهد خود نسبت به حاکمیت، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی جمهوری عربی سوریه به عنوان کشوری دموکراتیک، چند قومی، چندمذهبی و غیر فرقه‌ای که در شورای امنیت سازمان ملل متحد نیز مورد تایید قرار گرفته است، تاکید می‌نمایند، بر این باورند که منازعه سوریه از طریق راه کار نظامی قابل حل نیست و تنها از طریق فرایندی سیاسی مبتنی بر اجرای کامل قطعنامه

¹ OECD, DAC Guidelines on conflict, peace and development cooperation, OECD, Paris 1997.

² More information: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4890>

³ Vanessa A. Farr

۲۲۵۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد می‌تواند حل و فصل شود). مهمترین بند این بیانیه حمایت از استقرار دولت دموکراتیک سکولار در سوریه است. در نتیجه، آشتی ملی و آینده سوریه به تصمیمات دولت‌ها گره خورده است؛ در حالی که کمک‌رسانی، بازسازی خرابی‌ها، همچنین بازگرداندن و اسکان آوارگان و پناهندگان در دستور کار سمن‌های درگیر در سوریه قرار دارند. یعنی وظایف غیرسیاسی سمن‌ها وضعیت پیش از خود را ادامه خواهند داد، مثلاً گزارش آکسفام در پایان سال ۲۰۱۶ معتقد است: دولت‌های ثروتمند باید ۱۰ درصد کل پناهجویان را در کشورهای همسایه اسکان و کمک‌رسانی نمایند. فعالیت‌های بشردوستانه آکسفام به دلیل نبودن اراده سیاسی و نپرداختن حق‌السهم کشورهای مثل فرانسه، هلند، انگلیس و آمریکا دچار مشکل شده است. علیرغم اینکه آلمان و نروژ بیش از حق‌السهم‌شان کمک کرده‌اند؛ ولی در کل وضعیت از سال قبل بدتر است. ولی در بعد سیاسی و آشتی ملی سمن‌ها در این مورد خاص منتظر توافق دولت‌ها خواهند شد. شکل ۶ وضعیت ارتقای آوارگان ثبت نام شده در کشورهای همسایه را نشان می‌دهد. در نمودار زیر خط بالا مربوط به آوارگان داخلی و خط پایین ثبت‌نام شدگان هستند.

شکل ۶: وضعیت آوارگان سوری (دسامبر ۲۰۱۵)

Source: <http://reliefweb.int>

شکل ۷: وضعیت کمک‌های بشردوستانه انجام شده توسط سمن‌ها (سال ۲۰۱۵)
 (پناهگاه، حفاظت، تحصیل، کمک‌های غیر غذایی، تغذیه، غذا، کشاورزی، آب و بهداشت، سلامت، بازیابی سریع و معیشت، همکاری و مدیریت کمپ)

Source:

http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2016_hrp_3rp_chapeau_syria_final_hi_res.pdf. February 9 2017.

شکل ۷ وضعیت کمک‌های بشردوستانه تا پایان سال ۲۰۱۶ را نشان می‌دهد، خطوط ممتد کمک شدگان هستند، شکل تی جامعه هدف است که سمن‌ها برنامه داشتند به آنان رسیدگی کنند، و رنگ خاکستری افراد نیازمند به این کمک‌ها هستند که متأسفانه به دلیل اختلافات شدید و دخالت‌های خارجی سمن‌ها در برخی زمینه‌ها به شدت تضعیف شده‌اند؛ ولی خوشبختانه در بخش‌هایی که ابعاد سیاسی آن‌ها کم است مانند سلامت، غذا، و شستشو و کشاورزی به چشم انداز خود دست یافته‌اند.

سوءاستفاده از سمن‌ها

همان‌گونه که مشاهده شد نقش سمن‌ها در بحران‌ها می‌تواند بسیار مؤثر واقع گردد ولی نظر به واقعیت‌های نظام بین‌الملل نقدهایی نیز به عملکرد آنها وارد است. در این راستا، می‌توان دیپلماسی بشردوستانه را در حوزه‌های زیر آسیب‌شناسی و بررسی نمود:

نخست، ضعف در هماهنگی‌ها و مدیریت کمک‌رسانی: ارسال اقلام به مناطقی که بدان نیاز نیست و یا این که محدودیت‌های آئینی برای استفاده مواد غذایی ارسالی وجود دارد. قابل ذکر است برای نمونه ارسال کنسرو گوشت برای جوامع مسلمان که درخصوص ذبح شرایطی دارند یا ارسال کنسرو ذرت به جایی که محل کشت این محصول است به جای اقلام ضروری دیگر همچون شیر و گوشت. دوم، عدم توجه به مشکلات فرهنگی و سنتی و یا ناخواسته دامن زدن به مشکلات موجود: نمونه بارز این که سمن‌ها از کمک‌رسانی به کاست دالیت‌ها در هند عاجز ماندند؛ چرا که هندوها دالیت‌ها را نجس می‌دانند و حاضر به بهره‌برداری مشترک از کمک‌ها با آنان نبودند. سوم، فساد: در معنای عام آن که در پرتو سوء مدیریت هم امکان اختلاس کمک‌های هبه‌گرها وجود دارد هم در برخی گزارش‌ها شاهد سوء استفاده‌های جنسی برخی کارکنان سمن‌ها بوده‌ایم. برای نمونه وفق گزارش‌های متعدد از کودکان و دختران و زنان پناهنده در بحران‌های انسانی آفریقا و غرب آسیا خصوصاً پناهندگان سوریه در ازای بهره‌کشی جنسی، غذا و خدمات ارائه می‌شد. البته لازم به ذکر است سازمان‌ها و نهادهای بشردوستانه بین‌المللی با آگاهی از این فسادها، سازوکارهای نظارتی و دوره‌های آموزشی زیادی را در جهت کاهش این گونه رویدادهای تلخ و مضمّن‌کننده طراحی کرده‌اند. چهارم، صدمه زدن به اعتماد عمومی سمن‌ها: وقتی آن‌ها مورد وثوق نباشند مأموریت‌شان با مشکل مواجه می‌شود. برای مثال، خبر کمک ۵۰ میلیون یورویی مکرون رئیس‌جمهور فرانسه به مخالفان دولت سوریه که قرار است از طریق سمن‌ها اجرایی گردد. خبری که می‌تواند به تضعیف چهره سمن‌ها منجر شود. در این راستا می‌توان به سازمان دفاع مدنی سوریه موسوم به کلاه سفیدها هم اشاره داشت که علی‌رغم تبلیغات

گسترده رسانه‌ای، وابستگی آنها و نیز مسلح بودن و همکاری آنها با گروه‌های تروریستی، باعث شد که زمینه اخراج آنها از سوریه فراهم آید. پنجم، جانبداری در درگیری‌ها: این که خواسته یا ناخواسته گاهی درگیر برخی کشمکش‌های سیاسی می‌شوند که اصل بی‌طرفی آن‌ها را مخدوش می‌کند. در بسیاری از موارد سمن‌ها علی‌رغم خواسته‌ها و اهداف حقوق بشری، تحت تأثیر فضاسازی‌های سیاسی قرار گرفته و از اهداف خود دور می‌شوند. نمونه بارز آن سوی‌گیری برخی سمن‌های بشردوستانه علیه دولت سوریه حول قضیه بمباران شیمیایی حلب و غوطه شرقی است. در حالی که وظیفه بررسی و اعلان خاطی برعهده نهادهای ملل متحد و کارشناسان بی‌طرف است.

نتیجه‌گیری

بحران سوریه در سال ۲۰۱۱ آغاز شد و منطقه غرب آسیا را تحت تأثیر خود قرار داد. علیرغم انگاره‌های امنیتی بحران که دولت‌های زیادی را درگیر کرده است، نمی‌توان چشم بر ابعاد انسانی آن بست، به دلیل نقش بارز بازیگران غیردولتی و همچنین نقش مهم هویت گروه‌های درگیر و انگاره‌های بشردوستانه و هنجارهای حقوق بشری در برابر انگاره‌های امنیتی دولت‌محور چارچوب نظری سازه‌انگاری را برگزیدیم. دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها سه دوره را شامل می‌شود: اول پیش از اقدام یا دوران پیش‌مذاکره است، در این دوره سمن‌ها به بررسی وضعیت و نیازهای موجود در سوریه و شهروندان آن می‌پردازند و ایده‌های خود را در کارگروه‌های تخصصی مطرح می‌کنند تا خط مشی اقداماتشان روشن گردد و از وضعیت و نیازهای منطقه آگاهی لازم را به دست آورند. بر این اساس در بحران سوریه بر طبق گزارشات، امنیت غذایی و سلامت در صدر ایده‌های سمن‌ها قرار گرفت. سپس در دوران اقدام در منطقه بحران چهار فعالیت اصلی بر دوش سمن‌هاست: اول مذاکره با نهادهای بین‌المللی و منطقه‌ای جهت تاثیرگذاری بر تصمیم‌سازی‌ها، دوم اقدامات مشترک با همکاری دیگر سمن‌ها و ائتلاف‌سازی، سوم صلح‌سازی است تا در کنار نهادهای بین‌المللی درک بازیگران درگیر را از حقوق

بشردوستانه ارتقا دهند و با تقید به بیطرفی، تعامل با بازیگران مسلح، استفاده از ظرفیت‌های مذاکره‌ای چون افراد برجسته از شدت اختلافات بکاهند و فضا را برای ایجاد صلح و آشتی ملی فراهم آورند. در این زمینه، سمن‌ها برای توسعه و تسریع روند دموکراتیک از تکثرگرایی در زمینه رسانه و ایجاد ایستگاه‌های خبررسانی بومی و مستقل در سوریه حمایت می‌کنند. مرحله سوم، پس از منازعه است، در این دوره که دیپلماسی سمن‌ها بر بازسازی و ترمیم خرابی‌ها، ورود فناوری و از بین بردن ریشه‌های اختلاف و در نهایت ایجاد صلح و بازگرداندن شرایط به وضعیت پیش از منازعه و عادی برای شهروندان است. دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها در بحران سوریه ابعاد مثبت و منفی خاص خود را دارد. در تحلیل نتایج دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها در سوریه شاخص‌ترین دستاوردهای مثبت عبارت هستند از: ۱. بحران سوریه به توانمندسازی و ظرفیت‌سازی سمن‌های ملی و منطقه‌ای بسیار کمک کرده است؛ چرا که از یک طرف نیاز به وجود سمن‌ها در آغاز بحران سوریه حس شد و از طرف دیگر سمن‌های بین‌المللی برای پیشبرد اهداف خود نیازمند توانمندسازی سمن‌های ملی و محلی بودند. ۲. زیرساخت‌های دموکراتیک سوریه مانند رسانه‌ها تقویت شدند و نقش مهمی در آگاهی‌رسانی به افکار عمومی بین‌المللی بازی کردند. ۳. کمک‌های بشردوستانه با سرعت بیشتری در اختیار مردم قرار گرفت. همچنین، حوزه‌های نیاز سریع‌ا شناسایی و پیگیری شدند. ۴. سمن‌هایی چون ندای ژنو ظرفیت آموزش هنجارهای بشردوستانه را برای نیروهای مسلح فراهم آوردند، در واقع سطح آموزش بشردوستانه در منطقه سوریه بسیار تغییر کرده است. ۵. به دلیل ضعف زیرساخت‌ها و نیاز به بسیج مردمی، هویت‌های ملی و مشترک برجسته شده‌اند و زمینه‌های صلح‌خواهی و همبستگی ملی - مذهبی میان افکار عمومی مردم سوریه افزایش یافته است. در مقابل، دستاوردهایی که دیپلماسی بشردوستانه سمن‌ها در سوریه به دست آورده است، نقاط ضعف و منفی قابل توجهی نیز وجود داشته است. شاخص‌ترین این موارد عبارت هستند از:

۱. درگیری شدید منافع دولت‌ها و حاکم بودن انگاره‌های امنیتی بر بحران و تعبیر امنیتی از اقدامات سمن‌ها سنگی بزرگ در راه سمن‌ها محسوب می‌شود، چراکه گروهی از تجزیه سوریه سخن می‌گویند و عده‌ای از همبستگی آن، عده‌ای از دولت قانونی حمایت می‌کنند و عده‌ای از معارضین، این وضع کار را برای سمن‌ها سخت کرده است؛ شاید بهترین مثال گزارش آکسفام باشد که صریحاً اظهار می‌دارد: برخی دولت‌های بزرگ مانند آمریکا و فرانسه تعهدات مالی خود را برای اسکان و حمایت از پناهندگان و آوارگان در کشورهای همسایه نادیده می‌گیرند^۲. خدشه دار بودن بیطرفی و عدم جانبداری سمن‌ها به دلیل اینکه دول غربی و هبه‌گرهای غربی علاقمند به سرنگونی دولت قانونی سوریه هستند، مثلاً مواضع برخی سیاستمداران مانند خبری مبنی بر قصد کمک مالی ۵۰ میلیون یورویی به مخالفین دولت سوریه از طریق سمن‌ها توسط رئیس جمهور مکرون یا برخی مواضع سمن‌ها تحت تاثیر فضای ملتهب و سیاسی (مانند مواضع برخی سمن‌ها درباره بمباران شیمیایی حلب و غوطه شرقی پیش از اعلام خاطی توسط نهادهای بیطرف ملل متحد)^۳. اعتماد و اعتبار سرمایه بی‌بدیل سمن‌ها است؛ در حالی که سمن‌های منطقه‌ای و بین‌المللی کشورهای را برای پایگاه‌سازی ترجیح می‌دادند که بدبینی سیاسی را تقویت می‌کرد مثلاً پس از اختلافات سوریه و ترکیه، مرکزیت ترکیه برای سمن‌های بین‌المللی و آژانس‌های ملل متحد باعث حاکم شدن فضای بدبینی و امنیتی و در نتیجه مختل شدن فعالیت سمن‌ها می‌شد.^۴ در بحران سوریه مخصوصاً در دوران پس از فتح حلب نیاز به بازسازی و ورود فناوری حس می‌شود؛ ولی ظاهراً ترمیم خرابی‌ها نیز به توافق دولت‌ها گره خورده است، مخصوصاً اینکه گروه‌های درگیر در سوریه در نشست ژنو چهارم نیز که در فوریه ۲۰۱۷ برگزار شد به توافق نرسیدند و این خبر خوبی برای طرفداران صلح و حقوق بشر در منطقه نخواهد بود. یکی دیگر از نقاط ضعف سمن‌ها در بحران سوریه بهره‌برداری گروه‌های تروریستی از عنوان سمن‌ها و ورود سمن‌ها در درگیری‌های مسلحانه همانند مورد کلاه سفیدها بود که کاملاً در جهت

اغراض گروه‌های تروریستی عمل کرد. همچنین، در مسئله بمباران شیمیایی حلب و غوطه شرقی، سمن‌ها به عنوان ابزار اجرایی علیه دولت سوریه استفاده شدند.

منابع و مآخذ

1. Alzoubi, Zedoun (2015): "Syrian Voices on the Syrian Conflict: Syrian Medical NGOs in the Crisis: Reality, Perspectives and Challenges", Norwegian Peace Building Resource Centre (NOREF).
2. Anderson, Kenneth (2003): "Humanitarian Inviolability in Crisis: The Meaning of Impartiality and Neutrality for U.N. and NGO Agencies Following the 2003- 2004 Afghanistan and Iraq Conflicts", Harvard Human Rights Journal, Vol. 17.
3. Betsill, Michele M. and Corell, Elisabeth (2008): "NGO Diplomacy The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations", Massachusetts: The MIT Press.
4. Demars, William E. & Dijkzeul, Dennis (2015): "The NGO Challenge for International Relations Theory", Abingdon: Routledge.
5. Dollet, Soazig (2015) : "THE NEW SYRIAN PRESS: Appraisal, challenges and outlook ", Media Cooperation (www.cfi.fr). Available at: www.cfi.fr/sites/default/files/etude_presse_syrienne_EN.pdf. 22 July 2017.
6. Farr, Vanessa A. (2003), "Demobilising women and girls", The Courier ACP-EU. Available at: ec.europa.eu/development/body/publications/courier/courier198/en/en_042.pdf. 29 June 2017.
7. Finnemore, Martha (1996), "National Interests in International Society", Ithaca New York: Cornell University Press.
8. Florini, Ann M. (2000): "The Third Force: The Rise of Transnational Civil Society", Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
9. Howe, Kimberly (2016): "Planing from the Future, No End in Sight: A Case Study of Humanitarian Action and the Syria Conflict", King College London and Feinstein International Centre and Humanitarian Policy Group.
10. Issa, Antoun (2016); "Syria's New Media Landscape Independent Media Born Out of War", The Middle East Institute, Available at: https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PP9_Issa_Syrianmedia_web_0.pdf. 20 June 2017.
11. Keck, Mararet E. & Sikkink, Kathryn (1998), "Activists beyond Borders", Ithaca New York: Cornell University Press.

12. Keulder, Theunis & Benz, Erika (2011): "A Practical Guide to the Financial Management of NGOs", Namibia Institute for Democracy.
13. McClellan, M. (2004). Public diplomacy in the context of traditional diplomacy. Retrieved from Public Diplomacy: [http:// www. Publicdiplomacy .org/45.htm](http://www.Publicdiplomacy.org/45.htm).
14. McDonald, John W. (2014): "Multi-Track Diplomacy: A Positive Approach to Peace Track-By-Track Case Studies", The Institute for Multi-Track Diplomacy. Available at: <http://docplayer.net/37607967-Multi-track-diplomacy-a-positive-approach-to-peace.html>. 11 August 2017.
15. McGann, James and Johnstone, Mary (2005) : "The Power Shift and the NGO Credibility Crisis", the Brown Journal of World Affairs, Vol.6. Available at: <https://www.globalpolicy.org/ngos/credib/2006/01shift>. 25 August 2017.
16. Mesa Peinado, Manuela (2004): "The Role of NGO's and the Civil Society in Peace and Reconciliation Poces", Centro de Investigación para la Paz Madrid. Available at: [http:// www. ceipaz. org/ images/ contenido/ Role%20of%20NGOs%20and%20civil%20society%20in%20peacebuilding. pdf](http://www.ceipaz.org/images/contenido/Role%20of%20NGOs%20and%20civil%20society%20in%20peacebuilding.pdf). 28 October 2017.
17. Minear, Larry and Hazel Smith (2007): "Humanitarian diplomacy: Practitioners and their craft", New York: United Nations University Press.
18. Paul, James (2004): "NGOs and the Security Council", Global Policy Forum. Available at: <https://www.globalpolicy.org/security-council/40406-ngos-and-the-security-council.html>. Retrieved on February 21, 2017.
19. Roeder, Larry Winter, Simard, Albert(2013): "Diplomacy and Negotiation for Humanitarian NGOs", New York : Springer.
20. Simons, Greg (2016): "News and Syria: Creating key media moments in the conflict", Cogent Social Sciences, Volume 2, Issue 1. Available at: <http://dx.doi.org/10.1080/23311886.2016.1170583>. Retrieved on February 18 2017.
21. Snyder, Jack (2009): "International Relations: One World, Rival Theories", Foreign policy 145, 52-62.
22. Stoianova, Velina (2014): "Review of NGO Experiences with the Syria-Related Pooled Funds", International Council of Voluntary Agencies (ICVA). Available at: [https:// www. icvanetwork. org/ system/ files/ versions /Review%20of%20NGO%20experiences%20with%20Syria-related%20pooled %20funds_ web. pdf](https://www.icvanetwork.org/system/files/versions/Review%20of%20NGO%20experiences%20with%20Syria-related%20pooled%20funds_web.pdf). 22 July 2017.
23. Svoboda, Eva and Pantuliano, Sara (2015): "International and local/diaspora actors in the Syria response A diverging set of systems?" Humanitarian Policy Group Overseas Development Institute. Available at: <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9523.pdf>. 22 June 2017.

24. Teegen, Hidley, Doh, Jonathan P. and Vachani, Sushil, (2004): "The importance of nongovernmental organizations", Journal of International Business Studies 35(6):463-483.
25. Tilahun, Temesgen (2015): "Johan Galtung's Concept of Positive and Negative Peace in the Contemporary Ethiopia: an Appraisal", International Journal of Political Science and Development, Vol 3, pp 251-258.
26. United Nations, Arrangements and Practices for the Interaction of Non-Governmental Organizations in All Activities of the United Nations System (New York: Report of the Secretary-General, United Nations, 1998) .
27. Uzuegbunam, Anthonia O. (2013) : "Non-Governmental Organizations (NGOs), Conflict and Peace Building in Nigeria", Open Journal of Philosophy scientific research, Vol.3 pp. 207-212.
28. Vasconcelos, José Braga, Castro Seixas, Paulo, Gens Lemos, Paulo(2005): "Knowledge Management in Non-Governmental Organization A Partnership for the Future", Proceedings of the 7th International Conference on Enterprise Information Systems ,Miami, USA, May 24-28.
29. Yaziji, Michael and Doh, Jonathan (2009): "NGOs and Corporations Conflict and Collaboration", Cambridge University Press.

Websites

- https://acaps.org/sites/acaps/files/products/files/18_relief_actors_in_syria.pdf or <http://nmun.org/downloads/SamplePositionPaper.pdf>. Retrieved on: January 29, 2017.
- <https://amnesty.org/download/Documents/MDE2448732016ENGLISH.pdf>. Retrieved on February 22 2017.
- <https://BritishCouncil.org>, Retrieved on February 23 2017.
- <http://careinternational.org/files/files/Humanitarian%20NGO%20recommendations%20for%20the%20High%20Level%20Conference%20on%20the%20Western%20Balkans%20Route-FINAL.pdf>. Retrieved on February 22, 2017.
- http://creativeeconomy.britishcouncil.org/media/uploads/files/Peacetech_Report_Web_En.pdf. Retrieved on February 23 2017.
- <http://dailystar.com.lb/News/Middle-East/2013/Aug-22/228268-bodies-still-being-found-after-alleged-syria-chemical-attack-opposition.ashx#axzz2chzutFua> Retrieved on: January 19, 2017.
- <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=122> Retrieved on: February 22, 2017.
- https://docs.unocha.org/sites/dms/Syria/OCHA_Kuwaiti_III_ConferenceReport_final.pdf. Retrieved on February 10, 2017.

https://docs.unocha.org/sites/dms/documents/k2_pledge_26jan2014_report+graphic.pdf. Retrieved on February 12 2017.

<http://edition.cnn.com/2015/04/17/middleeast/syria-civil-war-by-the-numbers/index.html> Retrieved on: January 19, 2017.

<https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33487.pdf>. Retrieved on: February 12, 2017.

<http://foreignpolicy.com/2009/10/26/one-world-rival-theories>. Retrieved on February 1, 2017.

http://genevacall.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2016/07/2015-Geneva-Call-AnnualReport-short-version.pdf. Retrieved on February 22 2017.

[http:// globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2010/07/2009-Focus-report-Public-support-for-humanitarian-crises-through-NGOs.pdf](http://globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2010/07/2009-Focus-report-Public-support-for-humanitarian-crises-through-NGOs.pdf). Retrieved on February 10 2017.

<http://globalr2p.org/media/files/syria-ngo-statement-14-07-2014.pdf>. Retrieved on February 20 2017.

<http://harvardmun.org/assets/pdfs/HMUN-2016-Guide-to-Delegate-Preparation.pdf> Retrieved on: February 9, 2017.

Iraq Humanitarian Needs Overview Summary ,
http://www.humanitarianresponse.info/system/files/documents/files/Iraq_Humanitarian_Needs_Overview_Summary_%282014_2015%29.pdf.
February 22, 2017.